

W

**WORKING
PAPERS**

362

**Reptes de la gestió de la diversitat en les
ciutats del segle XXI- una mirada des de
l'òptica identitària, intercultural i comunitària**

JOAN ANTÓN-MELLÓN I ELISENDA ANTÓN CARBONELL
Experts en Teoria política i Polítiques Públiques

Institut de Ciències Polítiques i Socials
Adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona

Reptes de la gestió de la diversitat en les ciutats del segle XXI- una mirada des de l'òptica identitària, intercultural i comunitària

JOAN ANTÓN-MELLÓN
Universitat de Barcelona

ELISENDA ANTÓN CARBONELL

Experts en Teoria política i Polítiques Públiques

WP núm. 362
Institut de Ciències Polítiques i Socials
Barcelona, 2019

L'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS) és un consorci creat l'any 1988 per la Diputació de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona, institució aquesta última a la qual hi és adscrit a efectes acadèmics.

“Working Papers” és una de les col·leccions que edita l'ICPS, amb un informe previ del corresponent comitè de lectura, especialitzada en la publicació en la llengua original de l'autor— de treballs en elaboració d'investigacions socials, amb l'objectiu de facilitar-ne la discussió científica.

La seva inclusió en aquesta col·lecció no en limita la posterior publicació per l'autor, el qual manté en tot moment la integritat dels seus drets.

Aquest treball no pot ésser reproduït sense el permís de l'autor.

Les idees i opinions contingudes en aquest document són responsabilitat de l'autor, sense que reflecteixin, necessàriament, el pensament del consorci Institut de Ciències Polítiques i Socials.

Joan Antón-Mellón i Elisenda Antón Carbonell

Edició: Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS)
Mallorca, 244, pral. 08008 Barcelona (Espanya)
<http://www.icps.cat>

© Joan Antón-Mellón i Elisenda Antón Carbonell

ISSN: 1133-8962

DL: B-10186-2012

ABSTRACT

Aquest article té com a objectiu oferir un anàlisi i una argumentació teòrica sobre els grans reptes de govern de la diversitat cultural en les societats plurals actuals, fent especial èmfasis en el paper de les administracions locals. La ràpida transformació de les societats europees, les quals actualment recullen una infinitat de diversitats dins la seva ciutadania (cultural, nacionals, raça, religió, sexual, gènere,..) obliga a les administracions a articular una enginyeria social capaç de donar resposta aquesta nova realitat. En aquest sentit, la dimensió identitària, la intercultural i la comunitària han de ser considerades i juguen un paper fonamental en la creació de polítiques públiques que articulin una resposta pública a aquesta nova realitat.

SOCIETATS COMPLEXES

De la mateixa manera que la humanitat va experimentar un canvi d'època amb el pas a la societat industrial, al segle XXI ens trobem també en una transició cap a un nou model de societat global. Com tots els canvis d'època, la incertesa i la por determinen les transformacions socials i el canvi de rumb que pren la humanitat, i afecten la vida dels qui en formem part. Tanmateix però, si fins ara en època de canvis ens preguntàvem "cap a on?" ara ens preguntem "fins quan?" En paraules de Marina Garcés, vivim precipitant-nos en el temps de la imminència, en el qual tot pot canviar radicalment o tot pot acabar-se definitivament (Garcés, 2017, 15). I, mentre s'escampa aquesta pàtina d'era postmoderna, decreixentista i pre-catastrofista, el món global i el local fan front a les conseqüències d'aquest nou món que s'obre pas mitjançant planificacions d'enginyeria social (Zapata, 2019). Poc a poc, la fragmentació institucional augmenta i l'Estat va perdent pes cap a dalt (institucions supraestats), cap a baix (processos de descentralització) i cap als costats (amb l'augment dels partenariats públic-privats, amb gestió privada de serveis públics i amb cada vegada més presència d'organitzacions sense ànim de lucre presents a l'escenari públic) (Subirats, 2010).

Ara bé, si el mercat i els poders econòmics s'han globalitzat i han proliferat les estructures supranacionals, és en el territori i des dels poders locals on s'han de gestionar de primera mà els efectes que genera la mundialització. Aquests canvis, doncs, han modificat els reptes de les agendes dels poders polítics i la manera de gestionar-los. Tot i que en un món globalitzat y hiperconnectat els moviments de població estan a l'ordre del dia, la diversitat -encara avui en dia- sovint és concebuda com una anomalia social.

Al món, segons dades del Global Migration Data Analysis Centre (GMDAC) i la UNMigration al 2018 hi ha hagut 258 milions de migrants internacionals, dels quals 36.1 són infants. De tots ells, 25,4 són refugiats. De la totalitat dels 258, dos terços dels migrants viuen a Europa o Àsia. A Europa, segons dades de l'Eurostat, l'1 de gener de 2018, 22,3 milions de persones (el 4,4%) dels 512,4 milions que vivien a la Unió Europea no eren ciutadans de la UE. L'any 2017, els Estats membres de la UE van concedir la nacionalitat a 825000 persones i, aquell mateix any, 2,4 milions d'immigrants entraven a la UE procedents de països tercers. Segons l'INE, hi havia 4.848.516 estrangers l'1 de gener de 2018 (segons dades provisionals), la xifra més alta des de 2013, però encara per sota dels 5,4 milions de persones que van arribar a residir al país durant el 2009 i 2010. El saldo migratori d'Espanya amb l'exterior és positiu (marxen aproximadament la meitat de persones de les que arriben). De fet, al 2018 Espanya va aconseguir el record d'habitants amb 46,9 milions gràcies a l'arribada d'immigrants, que compensaven així la caiguda de la natalitat¹.

En aquest context, la immigració procedent de l'exterior de la UE representa una de les principals preocupacions de la classe política i la opinió pública de molts estats d'Europa, especialment

---

¹ Dades provisionals, Institut Nacional d'Estadística

aquells que són receptors d'un gran percentatge d'immigració. En estats com Alemanya, França i Regne Unit, a partir de la segona meitat del segle XX ja esdevenien països receptors, amb importants quotes de població estrangera. En el cas d'Itàlia, Espanya i Portugal, en canvi, el fenomen no arriba fins a finals del segle XX. Aquestes dècades de diferència han fet que uns i altres hagin gestionat l'assumpte de manera diferent.

En el cas espanyol, la història contemporània mostra un país que en un breu espai de temps va passar de ser un país emissor a receptor d'immigració. El creixement econòmic, el progrés i l'entrada d'Espanya a la Unió Europea al 1986 va provocar que les seves fronteres marítimes amb el continent africà d'una banda, i els llaços històrics, econòmics i culturals amb Amèrica Llatina de l'altra, fessin de la península un destí cobdiciat per centenars de milers de ciutadans i ciutadanes estrangers i estrangeres en busca d'un futur. En altres paraules, a Espanya s'ha aconseguit una de les quotes d'immigració internacional més altes de tota Europa en un procés accelerat i intens que s'ha produït en aproximadament deu anys. Les transformacions socials que han acompanyat aquest fenomen han emergit com a grans reptes a l'hora de gestionar la convivència, la garantia dels drets fonamentals i la integració social de la diversitat. Tal i com destaca Joan Subirats, no és exagerat afirmar que la immigració ha suposat el principal factor de canvi social experimentat a Espanya des dels últims anys del segle XX (Subirats, 2010).

La immigració ha estat i segueix sent, un motor de canvi i transformació constant en les societats modernes. L'alt percentatge de població d'origen divers present en la majoria d'estats altera i a la vegada constitueix models de gestió, convivència i organització diversos. Com es percep i les eines amb les que els estats es doten per a gestionar aquesta heterogeneització de la societat és allò que condiciona la percepció del fenomen i les seves conseqüències.

Dit d'una altra manera, la immigració, com a fenomen social, està simbòlicament construïda i comporta una percepció subjectiva distorsionada del fenomen. Això implica que en l'imaginari col·lectiu hi hagi una sèrie de representacions, idees i conceptes que tenen repercussió en la nostra manera d'entendre-ho, ja que condicionen les interaccions entre autòctons i immigrants. Les inquietuds de la població entorn a aquest assumpte giren al voltant dels efectes que la immigració té en temes de seguretat ciutadana, mercat de treball, educació pública i ús dels serveis públics en general. També en l'ús i ocupació de l'espai públic, la convivència o l'economia. Totes aquestes inquietuds o angoixes deriven en por i prejudicis que sovint deriven en posicions de xenofòbia i discursos d'odi que s'escampen arreu en temps de crisi i canvis socioeconòmics.

IDENTITAT I PERTINENÇA EN SOCIETATS DIVERSES

La construcció de la identitat en les societats globals

Veiem, doncs, que l'augment de la mobilitat i les migracions internacionals, junt a la gran interconnexió global de la que gaudeixen la majoria de societats actuals ha transformat irreversiblement les societats europees convertint-les en societat pluriètniques i pluriculturals. Societats que han deixat de ser homogènies en termes culturals i on la pròpia immigració ha estat el motor de desenvolupament. En aquests nous escenaris difícils, la construcció de la identitat, tant individual com col·lectiva, també es torna més complexa, a l'entrar en joc factors de diversa índole.

Per construcció identitària s'entén el resultat d'un procés en el que el subjecte du a terme una selecció d'elements determinats (en detriment d'altres) i mitjançant el qual es genera un principi d'ordenació i interpretació de les relacions amb un mateix i amb els altres que, no obstant, sempre tindrà un caràcter dinàmic i, en conseqüència, provisional (Tejedor, 2010). Així, en aquest procés de creació d'una identitat pròpia hi entraran forçosament en joc certs aspectes com els contextos i condicions socials, polítiques i econòmiques, les quals determinaran el procés de construcció. Aquestes "maletes identitàries" constitueixen el mode cultural concret des del què es parteix, fruit d'una interacció subjecte-entorn que fixa un punt de referència a partir del qual relacionar-se amb el món.

Des dels inicis de la història, la capacitat de crear societats complexes ha estat possible per la capacitat dels éssers humans d'associar-se al voltant de valors o interpretacions compartits. Aquests consensos aconseguits, fruit de pactar aquest mínim comú múltiple de valors i característiques comunes que han de compartir els individus per a formar part del grup, van permetre construir estructures socials cada cop més àmplies. I el mètode de sobreviure i perpetuar-se de generació en generació davant d'altres formes culturals o models alternatius era mitjançant el contracte social i ressaltant la diferència amb l'altre, per tal que també els poguessin identificar com a col·lectiu (Velasco, 2018). Tanmateix, el procés de construcció d'identitat no ha estat el mateix en totes les èpoques històriques, que inclús en l'època moderna ha patit diversos canvis. Si bé en la primera modernitat (aprox. S. XV-XVIII) els pilars sobre els que es recolza la identitat eren sòlids i constants (treball, família, nació i religió) durant els segles XIX-XXI aquests tendiren a debilitar-se, convertint la identitat en quelcom més fràgil i inestable. En aquest context, les identitats grupals emergiren com un comunitarisme alternatiu (Martínez Sahuquillo, 2006).

Tal i com apunta Zygmunt Bauman, abans pertànyer era una cosa natural i, gràcies a que la trajectòria vital de l'individu era local, la comunitat a la que formava part era directa, personal, òbvia. En l'actualitat en la gent pot formar part d'una comunitat abstracta, imaginada (Bauman, 2005). La globalització ha deslligat als individus dels seus orígens socials, culturals, geogràfics i religioses.

La identitat, doncs, emergeix com a element que té una part privada o individual i una altra de comunitària o grupal. Si centrem el focus en la personal, la qual es construeix biogràficament i no mitjançant una adhesió a una comunitat determinada, aquesta pot dividir-se al mateix temps entre l'identitat privada (aquella que fa referència a aspectes més personals i significatius de la vida de l'individu) i la identitat pública (la qual abarca des del lloc de feina fins a la pertinença a una unitat político-administrativa) (Martínez Sahuquillo, 2006).

Si, per contra, es para atenció a les fonts col·lectives d'identitat, veiem com aquestes també han mutat al llarg del temps. Tal com dèiem anteriorment, en els primers segles de la modernitat, la nació i la religió actuaven com a agents generadors de sentiment de pertinença a una comunitat política determinada, això és, a un Estat. L'Estat, doncs, aglutinava identitats locals per a crear un sentiment de pertinença nacional que es creïés anterior a la formació del propi Estat-nació. D'aquesta manera, fins aproximadament la II Guerra Mundial, la totalitat dels Estat-nació occidentals es dedicaven a fons a crear una consciència nacional que aglomerés als ciutadans i ciutadanes de cada estat per generar, així, un imaginari col·lectiu d'un món dividit en espais geogràfics i culturalment compartimentats anomenats nacions, de les quals un formava part de manera natural i indiscutible.

Tanmateix, les grans transformacions viscudes des de mitjans del segle XX fins l'actualitat han accelerat la individualització de la societat, desagregant les comunitats nacionals i tornant-les més diverses. Això no seria una qüestió a afrontar si no fos per la falta d'identitats col·lectives sovint compartides per membres d'un mateix territori o espai físic. En societats on regna l'individualisme, el bé comú queda diluït en pro "d'uns" o "d'altres", dels "nostres" i "dels que no ho són".

La identitat com a concepte complex gaudeix de certes característiques que resulta interessant repassar. En primer lloc, es tracta d'un concepte compost, ja que la identitat no és altra cosa que la síntesi que cada un produeix a partir dels valors i indicadors de comportament transmesos pels diferents mitjans als que pertany, segons les seves característiques personals i la seva pròpia trajectòria vital.

Resulta també pertinent parlar de la identitat com a una estructura dinàmica, doncs està subjecte a transformacions i evolucions constants fruit de la trajectòria de vida de l'individu i del seu context, tot i que una part residual sempre romangui intacta (és, conseqüentment, constant i canviant al mateix temps). Per últim, la identitat és dialèctica, ja que es construeix en la interacció, en la trobada amb "l'altre".

A l'hora de fer una catalogació de les diverses classes d'identitats, caldria esmentar les següents: identitat personal (aquella referent en primera instància al nom i cognom que cada persona ha rebut, però també ho serien les empremtes dactilars o l'ADN, la religió, l'activitat professional, etc.); la identitat cultural (fa al·lusió a tot allò que guarda relació amb les creences, tradicions, símbols, comportaments i valors que comparteixen membres d'un determinat col·lectiu);

la identitat nacional (aquella que vincula individus amb una nació de la qual en formen part ja tingui estat o no) o la identitat de gènere (fa referència a la identificació amb el gènere al que un forma o vol formar-ne part).

Arribats a aquest punt, esdevé imprescindible destacar que les identitats dels subjectes en una societat són generades en contacte amb els demés: la societat projecta sobre el subjecte una identitat social i aquest, o bé assumeix aquesta identitat socialment construïda o bé s'hi resisteix, depenent de la identitat personal que ell mateix s'atribueixi. Així, sigui com sigui, l'individu i la seva construcció identitària estan en constant contacte amb la societat i amb les construccions identitàries col·lectives que l'envolten. Ara bé, si es posa l'accent en la construcció identitària col·lectiva, Manuel Castells diferencia tres tipologies d'identitats.

En el primer cas, la identitat legitimadora és aquella que ve proporcionada per les institucions dominants d'una societat per tal d'estendre i perpetuar la seva dominació enfront als altres actors socials. En paraules de Castells, "les identitats legitimadores generen una societat civil, és a dir, un conjunt d'organitzacions i institucions així com una sèrie d'actors socials estructurats i organitzats que reproduïxen, si ve de vegades de manera conflictiva, la identitat que racionalitza les fonts de dominació estructural (Castells, 1998:36).

La identitat de resistència és aquella generada per tots els actors que es troben infravalorats i estigmatitzats per la lògica de la dominació, pel que construeixen esferes de resistència i supervivència basant-se en principis diferents o oposats als dominants. Aquestes identitats generen el sorgiment de comunes o comunitats i construeixen formes de resistència col·lectiva contra l'opressió.

Per últim, la identitat projecte és aquella associada a la producció de subjectes, al desig de ser d'un individu i d'atorgar sentit a tot l'àmbit de les experiències de la vida individual. Tot i així, la realitat indica que, tot i que la construcció de la identitat sigui un aspecte individual, aquest requereix també d'una part comunitària i social, ja que l'objectiu d'una identitat és la interacció amb l'altre.

Identitat i cultura

Identitat i cultura són dos conceptes que estan inevitablement vinculats; l'un i l'altre es nodreixen i construeixen en un diàleg permanent. La identitat, tal com la venim definint, fa referència a aquell conjunt de trets i característiques que diferencien i determinen a un individu o col·lectiu de la resta. És a partir d'aquesta suma de característiques que les persones es distingeixen unes de les altres, adoptant una cosmovisió, una història pròpia i una manera determinada de veure, sentir i actuar. En definitiva, una manera genuïna d'estar al món.

D'altra banda, la cultura resulta un concepte altament abstracte, una construcció teòrica fruit del comportament compartit entre els individus d'un grup. Així, si a nivell identitari cada individu té una cosmovisió i una forma d'entendre el món, aquells patrons de comportament i sabers que comparteix un mateix grup social entre els seus membres podria anomenar-se cultura. Cada cultura i subcultura comporta uns valors i indicadors d'accions, pensaments i sentiments. Si s'uneixen els dos conceptes és fàcil entreveure com la identitat, sovint, està vinculada a grans corrents culturals i, a la vegada, es veu limitada per ells: la procedència territorial, el color de la pell, la religió, la llengua parlada, etc. Amartya Per tant si bé la cultura és quelcom significatiu en la determinació de la biografia d'una persona i la seva construcció identitària, també ho són altres aspectes com la classe, l'ètnia, el gènere o la professió. A més, apunta, la cultura no funciona com un atribut homogeni, ja que existeixen moltes variacions inclús dins d'un mateix medi cultural (Amartya Sen, 2009).

En els casos de les persones migrades, l'existència de dobles vincles culturals que caracteritza a un migrant (i als seus descendents) fa que es mantingui un contacte continuat amb el país d'origen. En altres paraules, la millora de les comunicacions, els mitjans de transport i la globalització en si, han fomentat un transnacionalisme que ha diluït les fronteres culturals en molts indrets, alterant la manera en la que els immigrants s'han assentat en els països d'acollida i en els nous contextos on han negociat la seva identitat (Tejedor, 2010). Tanmateix, l'existència de dobles vincles culturals no apareix únicament en les famílies d'origen immigrant, ja que avui en dia la majoria de societats no han mantingut una homogeneïtat social absoluta. Arribats aquest punt, cal esmentar el fet que actualment la diversitat en una societat no ve donada únicament pels diferents llocs de procedència dels seus ciutadans i ciutadanes, sinó que també ho fa en moltes altres àrees que, de la mateixa manera que la vessant cultural, també afecten a la identitat dels individus (diversitat funcional, de gènere, de religió, etc..).

Si per contra es vol veure la cultura com a immutable i impermeablees cauria en les fal·làcies del determinisme, ja que concebríem els processos socials com una conseqüència directa dels trets culturals que porten els subjectes, sense tenir en compte les altres dinàmiques en les que aquests estan immersos (les seves circumstàncies socials, econòmiques, polítiques, etc.)

Identitat i conflicte

Les societats actuals són totalment heterogènies, complexes i estan immerses en un cresol de cultures en constant evolució i canvi; d'aquí que el tema identitari pugui -sovint- resultar un àmbit que porti confusió i conflicte tant a les societats com als individus. La identitat, doncs, tot i situar-se en el nucli aglutinador de moltes societats actuals, ha resultat també ser un focus de conflictivitat i divergència. Davant de la multiplicitat d'identitats, grups ètnics, comunitats i sentiments de pertinença diversos, el paper històric que tenia la identitat d'homogeneïtzar i crear comunitat nacional ha desaparegut. Actualment, la identitat és un equilibri de forces individuals que es mou entre el conflicte, la convivència i la integració.

Tanmateix, la noció de conflictivitat en la identitat, més concretament de la identitat cultural, s'ha vist transformada en les noves societats multiculturals. Anteriorment, els postulats assimilacionistes negaven la possibilitat per la qual els immigrants d'origen divers conservessin la seva identitat originària, pensant que -del contrari- es donaria una incompatibilitat amb la seva integració i dels seus descendents) per considerar la seva identitat ètnica quelcom hostil a la seva immersió en el país de destí. Amb tot, actualment quan es parla de generar societats interculturals s'està apostant per aconseguir climes de convivència duradors en els que hi tingui cabuda (i hi siguin reconeguts) els diversos orígens ètnics i identitaris.

Així, si bé en èpoques anteriors els conflictes d'integració/exclusió originats en una societat industrial se centraven bàsicament en la dimensió de la classe social (vinculats a les diverses posicions d'uns i altres dins el sistema productiu) inalterant les estructures de socialització tradicional com la família, el barri i la feina, ara l'exclusió traspasa les desigualtats verticals del model industrial. Actualment, l'exclusió social implica fractures en el teixit social i l'aparició d'una nova escissió social en termes de dins/fora que dona lloc a col·lectius exclosos.

Parlar, per tant, d'identitat i conflicte és parlar també d'integració: social, cultural i identitària. I és que alguns dels problemes que estan emergint en països amb gran percentatge d'immigració estan relacionats amb el sorgiment d'identitats excloents com a resultat de processos de revitalització ètnica, sense deixar de banda que, en molts d'aquests processos, l'ètnicitat es barreja amb aspectes econòmics i estructurals (Tejedor, 2010).

Així doncs, Espanya, de la mateixa manera que la resta d'Europa i de grans països receptors d'immigració ha hagut de lidiar amb els diversos impactes de l'augment de la diversitat en la gestió de la convivència. Els conflictes sorgits de la diversitat cultural han pres més rellevància, sovint, en aquells territoris que han rebut molta immigració interna i que han pogut sentir la seva identitat amenaçada per una altra onada d'uns "altres". Com ja s'ha dit anteriorment, la intensitat i rapidesa amb la que es va passar de ser una societat emissora a una de receptora d'immigració pot ser un dels motius que se situïn al capdavant de les dificultats d'aconseguir una convivència harmònica.

Tal i com apunta Joan Subirats, cal tenir en compte que una gran part de la població espanyola ha estat socialitzada en un context d'escassa diversitat cultural, comptant, únicament, amb la diversitat endògena existent en el si de l'Estat. Així, les pors, les inseguretats i les percepcions d'amenaça que solen associar-se a la immigració i a la diversitat poden ser més intenses quant més abrupte és el canvi en la societat i menys temps ha tingut la ciutadania en habitar-se i articular vies necessàries per a garantir una convivència pacífica. A aquest factor ja esmentat cal sumar-li el sorgiment de discursos alarmistes sovint provinents de la opinió pública, o les instàncies polítiques i mediàtiques, així com de discursos basats en prejudicis i estereotips que afiancen la representació de "l'altre" com un subjecte amenaçant. D'aquesta manera, la societat arriba a percebre una distància més gran respecte als "altres", engrandint la diferència de la que es presumeix que són portadors,

posant èmfasi en el contingut amenaçador que se li atribueix a aquesta diferència i desvaloritzant allò que té en comú i que, sovint, és més significatiu que allò que no es comparteix (Subirats, 2010). Tot aquest conjunt de factors poden conduir, en el pitjor dels casos, a nodrir discursos xenòfobs, els quals s'alimenten del desconeixement mutu i de l'arrelament a l'imaginari compartit d'un conjunt d'estereotips que obstaculitzen la convivència i activen el prejudici.

En tot cas, la manca d'identitats i fraternitat compartides entre ciutadans i ciutadanes i de la cura i preservació del pro-comú, està originant una fragmentació de les societats que ve plasmada en el ressorgiment dels nacionalismes, de les identitats radicalitzades o de fonamentalismes religiosos. Tots ells pedaços comunitaris que intenten donar resposta a la crisi de pertinença de l'ésser humà en les societats del segle XXI. Així doncs, en les societats plurals, molts dels seus ciutadans es veuen abocats a existir entre dues cultures (en un permanent inbetween), adaptar-se constantment i gestionant el fet d'estar condicionat per una diversitat interna. En el cas dels fills dels immigrants, resulta fonamental que aquests creixin en un entorn social en el què no siguin percebuts ni se sentin com a aliens o estranys i en el que els seus orígens culturals diversos no es tradueixin en desigualtats socials, polítiques, econòmiques o de qualsevol tipus. Tanmateix, tot i que la identitat cultural vagi lligada a la integració, aquesta no ha de ser estudiada com un factor d'exclusió social, sinó que cal que es tracti com una característica més a estudiar en la lluita contra la pobresa i la desigualtat. Cal afegir, que aquests inbetween identitaris els pateixen grans sectors de la població, no només aquells de procedència estrangera, doncs -com ja hem avançat anteriorment- la construcció identitària és fluida i, a la vegada acumulativa.

Gestió de la diversitat. De la multiculturalitat a la interculturalitat

Tradicionalment, en l'era de la modernitat, la ciutadania era concebuda a partir de la idea de nació; un concepte que permetia vincular l'estat, el territori i la cultura. Amb aquesta lògica, la homogeneïtat cultural era sinònim d'entitat, d'agregat sòlid a partir del qual generar una identitat compartida. Aquesta uniformitat present en quasi totes les societats permetia equiparar la identitat cultural amb la nacional, fet que facilitava una gestió del sentiment de pertinença i del vincle a l'estat gestor del territori. Però en les societats actuals aquesta uniformitat ja no es dona, pel que convé qüestionar-se si cal abandonar el patriotisme tradicional com a font d'identitat i substituir-lo per un cosmopolitisme més en concordança amb el nou món on els espais econòmics, polítics i culturals s'han desnacionalitzat (Terrén, 2003).

En les societats del segle XXI es fa palesa la necessitat de renovar i replantejar la identitat cívica, forjant una nova concepció de ciutadania post nacional, capaç de subministrar un nou projecte de drets, participació i pertinença (Terrén, 2003). Quan parlem d'identitat cívica fem referència al conjunt de símbols, aspiracions i procediments legítims d'organització que constitueixen la tradició d'una cultura política determinada i, a la vegada, al sentiment de pertinença que emergeix l'impuls

bàsic de solidaritat comunitària sortida d'aquesta (Reyes, 2009). I és precisament des d'aquesta base cultural de la identitat cívica o col·lectiva, des d'on s'ha de repensar el concepte de societat multicultural.

Parlar de ciutadania hauria d'implicar parlar d'inclusió i de capacitat d'acollida, de vincles, drets i deures compartits i de capacitats i oportunitats. La multiculturalitat de les societats actuals, doncs, ha de ser concebuda com una oportunitat de regeneració comunitària i una profundització democràtica. És per aquest motiu que iniciatives comunitàries com els serveis de mediació ciutadana i, en definitiva, totes aquelles polítiques locals i accions destinades a enfortir el teixit veïnal i associatiu poden contribuir a forjar canvis de consciència, actituds i circuits que serien claus per a una bona gestió d'aquesta pluralitat, contribuint a generar un sentiment de pertinença al barri o territori i, en definitiva, a l'entorn humà. En paraules de Eduardo Terrén, "el camí passa segurament per redefinir el que s'entén per ciutadania, fent d'aquesta una categoria oberta a la diferenciació cultural; és a dir, deslligant-la del suposat de la homogeneïtat de la cultura nacional" (Terrén, 2003:263).

Les característiques i els reptes de les societats multiculturals han estat definits i tractats des de ben entrat el segle XX. Fins als anys 80, la majoria de polítiques migratòries europees, sobretot seguint el model francès, es decantaven per seguir un model d'assimilació cultural, segons el qual els estrangers (més concretament els immigrants de països no occidentals) es van veure encaminats a seguir un procés paral·lel de negació i simulació on l'immigrant havia de negar o deixar de banda la seva pròpia cultura per tal d'assumir una identitat nacional dominant, anomenada cultura occidental i no perdre, així, la homogeneïtat d'una identitat nacional sòlida. L'assimilacionisme, doncs, partia de l'individualisme, prescindint de les seves particularitats de pertinença a una cultura específica. No partia del dret a la diferència sinó del dret a la igualtat. La crítica més destacada a aquest model venia perquè, paral·lelament al discurs d'igualtat conceptual es mantenien de facto les diferències econòmiques i socials entre la població autòctona i la immigrada, fet que tendia a la no integració i al reforç de les diferències culturals de cada comunitat, amb els conseqüents sentiments de segregació dels grups culturals minoritaris.

Per citar un exemple, a la societat francesa, la diversitat cultural produïda per la forta presència d'immigrants (vinguts, sobretot, de les ex colònies franceses) va deixar de percebre's com un valor quan la seva presència augmentà de manera considerable. L'opinió pública començava a submergir-se en una visió negativa segons la qual aquests col·lectius no podien integrar-se en la societat i a més representaven una amenaça a la cohesió social i nacional. Així, el 1983 va tenir lloc la "marxa dels beurs², la primera mobilització col·lectiva de fills d'immigrants per denunciar el racisme i el que ells percebien com a negació de la seva identitat com a francesos a causa de l'origen

---

² Els *beurs* és el terme emprat per a definir a la primera generació de joves nascuts a França fills d'immigrants mabrebins.

àrab dels seus pares (Gascón, 2010).

No fou fins a inicis dels anys noranta quan es comença a transformar el model vers a la multiculturalitat, on la tolerància i la convivència marcaven el full de ruta a seguir. Aquest canvi fes va produir fruit de l'augment de la interconnectivitat mundial i el flux de persones (en molts casos mà d'obra barata forània), a la baixa natalitat dels països europeus receptors, a la forta pressió econòmica al sistema de seguretat social i les pensions derivada de l'arribada massiva de població activa i, per últim, a la voluntat de frenar l'aparició d'actituds xenòfobes de rebuig a les cultures d'origen d'aquests nous membres de la societat (Ramírez-Orozco, 2011). El pilar bàsic del multiculturalisme és el dret a la diferència, basant-la en la tolerància vers els costums de les diferents cultures o grups socials considerats minoritaris, concebant aquesta diversitat cultural com a quelcom positiu que cal preservar.

Per entendre el model de multiculturalitat, la UNESCO aglutinava les diverses definicions en tres vessants diferenciades (Ramírez-Orozco, 2011:263):

La demografia descriptiva, segons la qual la multiculturalitat es dona quan s'usa el mot multicultural per a referir-se a l'existència de segments ètnics o de diverses races dins de la població d'una societat o un Estat.

La vessant programàtic-política, que és aquella relacionada amb els tipus de programes i iniciatives polítiques l'objectiu de la qual és donar resposta a la diversitat ètnica per tal de gestionar-la.

La ideològic-normativa entesa com aquella que constitueix un model d'acció basat en la teorització sociològica i en l'anàlisi ètic-filosòfic del lloc que ocupen en la societat contemporània les persones d'identitats culturals diverses.

I és precisament des de l'última vessant des d'on es construïren moltes de les respostes dels governs occidentals a l'hora de fer front al fenomen migratori. Tanmateix, si bé el model de la multiculturalitat va suposar un avenç davant del seu antecessor, aquest també presenta certs problemes i limitacions. La convivència en aquest model es presenta com un "junts, però no barrejats", en el que regna la tolerància amb els que són diferents a la cultura predominant local però en el que les identitats culturals diverses no són acceptades i incorporades de manera positiva i en un pla d'igualtat. Els crítics a aquest model apel·len a que l'acceptació -la tolerància ben entesa- vindria a ser que cada individu fos acceptat independentment del seu origen nacional o geogràfic i que, en paraules de Ramírez-Orozco, la qualificació de qualsevol persona hauria de superar els prejudicis de nacionalitat i aparença física per a concentrar-se en les seves qualitats i les seves experiències vitals (Ramírez-Orozco, 2011).

És de tots conegut que, en aquestes societats globals, sovint es cau en un reduccionisme de la problemàtica de la convivència i la integració en la esfera cultural; doncs resulta fonamental no perdre de vista que, molt sovint, la marginalitat socioeconòmica que pateixen aquests col·lectius

acaben transcendint el caràcter ètnic quan no hauria de ser així, tot i que -en part- aquesta falta de reconeixement social pugui venir donat pel seu origen ètnic o nacional. Es dedueix, doncs, que per a fer front a aquests escenaris complexos multiculturalis, on es persegueix una convivència i harmonia en la societat, calen mesures polítiques (en matèria d'educació, món laboral, sanitari, urbanístic) i, a la vegada, motors de canvi comunitaris que serveixin per a agregar als individus, independentment dels seus orígens o condició.

Una altra de les crítiques que es fa al model de multiculturalitat adoptat per moltes societats occidentals és la sobrevaloració d'allò xòtic, sovint aplicada al que fa referència als immigrants, exposant de manera exagerada els trets identitaris de l'estranger en festes folklòriques com si es tractés d'un ritual d'inclusió. És en aquests casos on la multiculturalitat promoguda serveix com a ocultació de les vertaderes causes per les que la condició del forani resulta precària i complicada (Ramírez-Orozco, 2011). Aquest enfoc, implantat en el món anglosaxó, provocava l'enfortiment dels lligams interns de cada grup, fet que acabava esdevenint una barrera pel mestissatge. Quedar-se en aquest nivell d'integració seria concentrar-se en una inclusió simbòlica sense parar atenció a factors clarament determinants per a una bona integració com seria l'accés al món laboral i la igualtat davant de la llei (en matèria de drets i deures). Per últim, una altra crítica més que rep el model de multiculturalisme és aquella que assenyala la facilitat de caure en el relativisme cultural, el qual dona peu a un tipus de reconeixement de la diferència que obre la porta a la naturalització de les diferències culturals, deixant de banda el foment de la interacció i la negociació i el diàleg entre perspectives alternatives i col·lectius diversos.

Així, enfront a aquest model multicultural el qual fa referència a la convivència de diverses cultures que comparteixen espai i coexisteixen però sense que es doni un intercanvi real, ja que es presenten com a compartiments estancs dins de la societat, sorgeix una alternativa. La interculturalitat es presenta com un model o concepció on la clau resideix en el respecte vers la diferència, sense prejudicis de cap tipus sobre la lliure decisió individual d'assimilar-se o de conservar la seva especificitat cultural, sempre que aquest respecti els drets i els deures dels individus i la societat on es conviu, assegurant els drets íntegres d'uns i altres per igual (Giménez i Lorés, 2007). L'interculturalisme comparteix amb el multiculturalisme el respecte a la diferència i comparteix amb l'assimilacionisme la defensa del principi d'igualtat.

D'altra banda, aquests dos termes es van encunyar en dues àrees geogràfiques diferenciades; el multiculturalisme en el món anglosaxó (on el terme no només fa referència a la coexistència de diverses cultures en una mateixa societat, sinó també en propostes educatives basades en un model de valors determinat) i la interculturalitat en la resta d'Europa occidental. D'aquesta manera, a Amèrica del Nord la multiculturalitat s'utilitzà tant per a col·lectius basats en traces ètniques o culturals com per a grups o minories segons raó de gènere, classe social o discapacitat. A Europa, en canvi, el concepte d'interculturalitat s'ha vinculat únicament a immigrants que conformen grups ètnics o culturals diferenciats. Així, la interculturalitat té per objectiu el desenvolupament d'una

cultura pública (cívica) compartida, basada en els valors de la democràcia, la llibertat i els drets humans en un marc de respecte a la diversitat cultural, és a dir, sense establir discriminacions per aquesta causa. En altres paraules, l'interculturalitat persegueix un equilibri entre els drets i els deures fonamentals compartits per tothom mentre es preserva la vinculació amb el propi grup cultural. En aquest context, resulta fonamental l'establiment d'un diàleg social permanent entre els diversos grups culturals que hi conviuen, sempre des d'un pla d'igualtat. I és aquesta, precisament, la filosofia present en aquelles polítiques públiques produïdes per a donar cos al model intercultural en una societat.

En altres paraules, mentre la multiculturalitat no té a veure amb la integració, en tant que el que fa és acceptar la diferència entre immigrants i nadius, la interculturalitat fa referència directament a la capacitat dels immigrants i nadius per a una interacció fluida i no conflictiva en els contextos de vida quotidiana. En paraules de Carlos Giménez i Núria Lorés, la interculturalitat parteix del fet sociològic segons el qual, enfront a un escenari determinat on existeixen diferents grups culturals (un majoritari i altres en minoria), es dona una igualtat de drets de tots els ciutadans i ciutadanes i on totes les cultures són respectades; això implica un reconeixement i un respecte vers totes les cultures presents, així com una valoració positiva del que suposa la relació recíproca entre elles i una comunicació intercultural sòlida basada en la igualtat, la no discriminació i el respecte a la diversitat (Giménez i Lorés, 2007).

Polítiques de convivència: el paper de les administracions locals

De la revisió del ja caduc model de multiculturalisme i l'aposta pel nou paradigma interculturalista n'extreiem que cal passar de la tolerància a l'enteniment: a una cultura de l'enteniment que sorgeixi de la construcció d'un model de convivència capaç de guiar la gestió dels desacords en un escenari de diversitat, amb una definició col·lectiva i consensuada d'un model inclusiu (Nato, et al, 2006). L'interculturalisme ha de ser entès com a intercanvi cultural, com a concepte implícitament relacional, basat en el contacte i l'interacció amb l'altre. Si es trasllada aquesta filosofia a polítiques públiques, aquestes es basaran en la promoció del contacte i de l'intercanvi de coneixement. En paraules de Ricard Zapata, més que substituir el multiculturalisme, l'interculturalisme el què fa és omplir-ne els forats buits. Davant del multiculturalisme el qual ha tingut dificultats a l'hora d'articular una resposta a reptes d'igualtat i justícia que es plantegen en el dia a dia de les gestions de les societats multiculturals diverses (per exemple, fomentant les polítiques nacionals basades únicament en deures i excloent els drets, exemples dels quals serien els exàmens de nacionalitat), el paradigma intercultural es desplega amb polítiques d'acomodació de la diversitat, tractant l'interculturalisme com a paradigma polític tot unint-lo al concepte de convivència, ja que és la suma d'ambdós el que ofereix les eines de gestió de la diversitat. L'aposta per l'interculturalisme aporta beneficis socials com a resultat de la seva implementació: cohesió, solidaritat, benestar, creativitat, empoderament, etc. Permetent a la ciutadania aprendre un model de socialització adequat a les societats diverses basat en la cultura de la diversitat (Zapata, 2019).

La interculturalitat, remet específicament a les situacions de diversitat cultural, religiosa i lingüística, és a dir, al conjunt de les relacions interètniques. Aquesta fórmula assegura una convivència entre persones i col·lectius etnoculturalment diferenciats i, al mateix temps, basats en principis sociopolítics i ètics d'interculturalitat (Giménez i Lorés, 2007). I és que els processos d'integració social i la gestió de la interculturalitat i de retruc la preservació d'una convivència harmònica, necessiten incidir en molts àmbits diversos. Entre altres, és necessària la promoció de processos i espais d'interculturalitat que fomentin el diàleg i la interacció amb l'altre i on puguin donar-se les construccions d'identitat comunitària, generant ponts compartits entre gent de procedència diversa, amb llengües i religions diverses, amb cultures i maneres d'actuar diferents i, sobretot, generant espais d'empoderament, responsabilitat amb el pro comú i el respecte a un mateix i als altres.

Sovint, la gran dificultat d'aplicació d'aquests models de gestió de la diversitat resideix en l'aterrament d'aquestes premisses teòriques en polítiques públiques de convivència i models operativitzables i aplicables reals. I és precisament en aquest marc on resulta fonamental destacar el paper de les administracions locals com els garants de la gestió de la diversitat i de la convivència en primer pla.

Tanmateix, les noves societats globals potencien, tant l'interculturalisme (com a realitat i com a valor) com les dificultats per assumir-lo de manera proactiva, ja que s'han realitzat progressos tant en la igualtat d'oportunitats com en la generació d'espais per a l'afirmació i la visibilització de la diferència (Hopenhagen, 2002). En aquest context, doncs, la convivència es presenta com la meta a aconseguir i, a la vegada, el marc idoni des d'on poder teixir amb èxit relatiu una integració social fructífera i duradora i, conseqüentment, una cohesió social funcional i sòlida. És en aquest punt on cal reprendre la idea exposada anteriorment de que la integració, més concretament la referent a la immigració, és un procés d'adaptació mútua entre autòctons i estrangers, entre societat receptora i nous ciutadans i ciutadanes. De la mateixa manera, si no s'aconsegueix una bona integració social, la convivència d'una societat es veu clarament amenaçada amb l'aparició de desigualtats flagrants, discriminació laboral, ghetització, marginalitat, radicalisme, aïllament, etc. Resulta fonamental que els integrants d'una societat s'integrin des d'una vessant cívica, comunitària i compartida.

Per tal de gestionar i articular una bona resposta dels poders públics davant dels reptes generats per les noves societats diverses, cal no centrar-se únicament en els aspectes culturals, sinó també en revisar aquells referents a la marginació associada també a la posició social, a les costums, a l'ús de la llengua i inclús a les lleis i al dret. Quan es parla d'integració, doncs, cal dimensionar-ho com a un procés en el que ha d'intervenir tant la població immigrada com la resta de la societat d'acollida, on ambdues parts reconeixin que han d'incloure's una en l'altra en les seves pràctiques socials i en el seu dia a dia. Aquesta inclusió i aquest reconeixement mutu, ha de transcendir a totes les esferes públic-privades (en la llei i en els drets, en la vida quotidiana, ..) per tal d'aconseguir una convivència que doni reconeixement i cabuda a persones de diferents orígens nacionals i ètnics, de

la mateixa manera que s'ha de fer amb les diversitats d'altre índole (gènere, funcional, etc.).

La totalitat dels municipis, comarques i províncies de Catalunya, ha viscut una època de canvis i transformacions que han alterat i modificat el mode d'organització política, social, econòmica i cultural. Aquest procés de transformació i canvi radical que s'ha produït en el transcurs de poques dècades, ha modificat la morfologia de la vida local fins al punt que les estructures fins ara vigents, comencen a requerir una adaptació a marxes forçades, per a poder satisfer les demandes de la població i assegurar així el benestar de tota la ciutadania. Així doncs, per a les administracions públiques locals, cada vegada es fa més evident la necessitat d'innovar les orientacions i els criteris de referència que defineixen les seves polítiques.

En l'actualitat, diversos factors demogràfics, socials i econòmics estan provocant notables canvis en la societat catalana i, en conseqüència, posant a prova la convivència i la capacitat del dret, de la ciutadania i de la política municipal per garantir-la. La globalització assentada, les onades migratòries associades o un increment de l'exclusió social entre diversos col·lectius vulnerables afecten el model de convivència tradicional i al contracte social vigent, tot plantejant nous reptes per a la política local.

Avui en dia, la innovació política i administrativa ha d'assumir que les respostes als nous reptes estan directament vinculades al disseny de polítiques de transformació social. És a dir, requereixen l'ús de polítiques proactives. Cal, doncs, iniciar una etapa d'innovació, de reflexió conceptual, no tant sobre polítiques concretes -que també-, sinó sobre instruments, enfocaments, perspectives, criteris i eines analítiques que ajudin a gestionar aquests nous processos. I aquí és on, precisament, entren les administracions locals i la gestió de la convivència a partir d'un paradigma d'interculturalitat i gestió de la diversitat.

La gestió de la immigració és, per tant, la gestió de les transformacions socials i dels canvis en la composició demogràfica, pel que l'anticipació a llarg termini davant d'aquests canvis i la recerca d'un model consensuat, esdevenen fonamentals a l'hora d'articular una resposta a aquest fenomen. L'aposta per la inclusió i la cohesió social implica l'apropament dels recursos al ciutadans i ciutadanes, potenciant una ciutadania activa implicada amb el seu entorn social i territorial, buscant així una corresponsabilitat social plural, democràtica, tolerant i solidària, apostant per un desplegament d'una agenda proactiva en la formulació del relat públic, no deixant espai per a la formació de processos de comunitarització al marge de la societat d'acollida. El progrés cap a aquesta igualtat d'oportunitats perseguida requerirà del consens per tal de construir una societat basada en l'equitat, tenint en compte les diferències socials, econòmiques i culturals (Subirats, 2010). Sovint, la interculturalitat queda relegada a un compromís polític, un recurs fàcil que no acaba anant acompanyat del concepte d'integració bidireccional en el que es busca el reconeixement mutu i el foment d'espais de trobada, sinó que acaba desenvolupant polítiques asimilacionistes que poc hi tenen a veure (Mora, 2011).

En el cas espanyol, les diferents comunitats autònomes tenen transferides algunes competències en matèria de gestió de la immigració i del procés d'inserció, sobretot en temes referents a educació, salut i benestar social. És doncs, des dels governs autonòmics, des d'on s'han elaborat plans d'immigració que recullen el full de ruta a seguir en matèria de convivència i gestió de la diversitat cultural fruit de la immigració. En el cas del Pla d'integració i migracions 2017-2020 de Catalunya, els factors claus del pla giren al voltant de la interacció, la inclusió, la qualitat democràtica i les eines d'estat, tots ells abordats des d'una òptica intercultural on es persegueix la gestió de les identitats culturals específiques en un pla d'igualtat, afavorint el diàleg, el consens, la integració i la convivència entre cultures diverses. El Pla català gira entorn a la igualtat de drets i deures per a tothom, posant l'accent en aquelles polítiques públiques al voltant d'aquest concepte i de les diferents maneres de fer efectiva aquesta igualtat en l'exercici dels drets i deures com a ciutadà.

Tanmateix, si bé són les comunitats autònomes les qui tenen algunes de les competències en matèria d'immigració és des de les administracions locals des d'on es duen a terme polítiques públiques concretes en matèria de serveis socials, gestió de la diversitat, convivència, etc. Com a govern més proper al ciutadà, és l'encarregat de lidiar amb els conflictes que cristal·litzen en el dia a dia i que, si bé tenen sovint una arrel global, és a l'àmbit local on es manifesten i afloren (ús d'espais públics, ús recursos i serveis públics, etc.). És fonamental, doncs, que els ens locals puguin ser reconeguts com a actors principals i, és en aquest sentit, que a arreu d'Europa estan proliferant xarxes supranacionals que treballen en aquesta direcció.

És prioritari en el disseny de les mesures que puguin afavorir la integració i la convivència social, generar un sentiment de pertinença entre tota la ciutadania. Aquest element resulta una peça troncal per a garantir una gestió de la convivència eficaç i exitosa, pel fet que una bona promoció de la integració de la ciutadania passa inevitablement pel reconeixement recíproc de tots. La construcció d'aquest element social rau forçosament en l'abandonament de pràctiques molt esteses avui en dia, com l'associacionisme identitari i homogeni, la ghetització i l'aïllament social, o les segregacions d'índole diversa. El sentiment de pertinença i agregació de tota la societat es concep, per tant, com una forma de gestió de la diferència, evitant les tendències a posicionaments 'nosaltres' i 'ells' i potenciant allò que es comparteix. En aquest sentit, la vessant comunitària, el sentiment de tots som 'veïns' d'aquesta ciutat, és un factor clau per a crear i construir un sentiment de pertinença compartit, on la interacció entre la ciutadania operi segons una norma de convivència igual i respectable per a tots. Aquesta fita s'aconsegueix mitjançant la sensibilització de la societat en conjunt, i la construcció d'una consciència col·lectiva, comuna i implicada de la ciutadania basada en el respecte i en el bé comú. En aquest sentit, també hi figura la participació en la societat civil i en el sistema polític a través d'actors col·lectius.

Ricard Zapata proposa adoptar també el focus ciutadà, apostant per lligar la gestió de la diversitat a tres grans dimensions de la ciutadania: 1) la dimensió liberal de la ciutadania, basada en la preservació del principi d'igualtat en societats de diversitat complexa, la qual asseguri una

igualtat d'oportunitats independentment dels trets diversos (cultural, raça, religió, nacionalitat); 2) la dimensió comunitària, que veu la ciutadania com a un procés de construcció comunitari perseguint una identitat comuna compartida i un mínim sentiment de pertinença i 3) la dimensió republicana, la qual posa èmfasi en la participació, els deures cívics i les pràctiques comunes que conformen una cultura cívica pública compartida (Zapata, 2019).

Des d'aquest punt de vista, enlloc de negar l'existència de conflictes derivats d'aquesta gestió de la diversitat àmplia, s'opta per resoldre'ls a través del coneixement, la proximitat, l'acostament de posicions i la recerca dels denominadors comuns compartits. Aquest procés és el que va construint una cultura pública compartida i una ètica social que contribueix en la creació d'una societat democràtica, integrada i cohesionada.

En aquest context, doncs, iniciatives com l'establiment de serveis de mediació comunitària s'erigeixen com a eines dirigides a fomentar la corresponsabilització dels ciutadans i ciutadanes en la gestió de la convivència en els espais públics i en els llocs de trobada comunitaris mitjançant l'ús i aprenentatge de la cultura de pau, el respecte a la diversitat, el reconeixement, la comunicació assertiva i empàtica, la igualtat i la cooperació. La mediació ha de ser entesa no únicament com a mètode de resolució de conflictes, sinó també com a peça clau de foment de la convivència, de l'enfortiment comunitari, d'empoderament del teixit social de la participació en la comunitat de la que es forma part. Així mateix, aquesta eina també contribueix a l'enfortiment democràtic i de la cultura cívica, a l'habilitar la participació de tothom i fomentar el pacte social entre tota la comunitat. La mediació, doncs, és una eina de construcció comunitària que propicia el diàleg social i l'apropament entre els diversos membres i sectors d'una mateixa societat, facilitant que els individus i col·lectivitats puguin comportar-se de manera autònoma, racional, creativa i solidària, per a gestionar la seva realització personal i col·lectiva. Es tracta, així, de generar una nova concepció de ciutadania que resulti capaç de preservar millor els drets, fomentar la participació i pertinença, mitjançant la construcció d'una identitat compartida fruit d'aquest procés d'aprofundiment democràtic. La mediació, com a exemple d'instrument de desplegament de polítiques de convivència de les administracions locals, ofereix a la ciutadania que comparteix un mateix espai comunitari la oportunitat d'exercir una acció col·lectiva en la que ells mateixos faciliten la solució dels seus problemes comunitaris. Dit d'una altra manera, transferir eines i tècniques específiques de gestió de conflictes i mediació a la ciutadania contribueix a la creació d'una societat més madura i corresponsable amb el consegüent resultat d'un vida comunitària més satisfactòria.

L'aproximació comunitària per a aterrar les polítiques d'interculturalitat des de les administracions locals

El debat de com governar la diversitat, com preservar una bona convivència per a viure junts i juntes i com aconseguir societats cohesionades i plurals és un dels reptes a assolir per les administracions públiques, des de les locals a les nacionals. Democràcia, comunitat i ciutadania,

són conceptes que estan íntimament lligats a l'espai públic i a la gestió del mateix, doncs l'espai públic és el lloc de representació i d'expressió col·lectiva, i en aquest sentit la seva qualitat i la seva accessibilitat definiran en gran mesura les possibilitats d'exercir la ciutadania (Nato et al, 2006). Així, la qualitat i l'accessibilitat tenen relació amb la capacitat integrativa, la capacitat de diàleg i discussió i la intensitat de les relacions socials que la gestió del mateix facilita, fet que reafirma la idea de la democràcia com a quelcom que ha de ser construït i moldejat dia a dia. El diàleg com a mecanisme de tramitació del conflicte implica, aleshores, el consens i el compromís de la necessitat de convergir encara entre conviccions divergents.

A les societats del segle XXI, la gran diversitat i heterogeneïtat dels seus ciutadans fa que molts dels camps d'autoafirmació cultural o identitària que abans pertanyien a l'àmbit privat (ja que al tractar-se d'estats-nació homogenis, la identitat cultural i nacional no diferia i era assumida per tothom de la mateixa manera), avui dia passen a condicionar moltes actuacions de l'esfera pública. Sabem també que l'exclusió apareix i desapareix i és fluctuant, amb constants entrades i sortides del llinar d'exclusió, pel que per combatre-les les polítiques públiques han de tendir vers a processos de prevenció, inserció i promoció, enfortiment i restabliment de vincles laborals, socials familiars i comunitaris. I és en el darrer punt on es vol posar accent en aquest apartat, ja que la lluita per la inclusió té molt a veure amb la creació de llaços de relació socials i vincles comunitaris. En altres paraules, la inclusió implica reconstruir la condició d'actors social d'aquell que se sent exclòs. Ja sigui en polítiques d'exclusió, de combat de la discriminació, de gestió de la diversitat o de fre de les desigualtats, resulta fonamental posar l'accent en la coproducció, en la incorporació de processos i instruments de participació, d'activació de rols personals i comunitaris, d'enfortiment del capital humà i social, així com fomentar la reconstrucció de llaços i relacions des d'una aproximació de procés compartit que permeti a l'entorn social -la comunitat- reconèixer els problemes que generen aquestes situacions, convertint el problema d'uns pocs en un debat públic que interpel·li a tothom (Subirats, 2010). Des de l'òptica comunitària, es busca construir una convivència inclusiva, entesa com a meta col·lectiva, en la que un grup de gent, relacionada formal i informalment tant des de posicions públiques com privades, treballa per preservar un entorn de cohesió social comunitària.

L'òptica i les eines d'actuació de l'aproximació comunitària poden ajudar al paradigma de la interculturalitat -el qual interpel·la al conjunt de la societat i no únicament als estrangers tal i com ho feia el multiculturalisme- a passar de la narrativa pública per tal d'implementar-se i operativitzar-se a tots els nivells, començant pel local. Cal anar més enllà de reconèixer el dret a l'altre de ser i estar i arribar a conèixer-lo i, en aquest sentit, cal posar en valor les iniciatives comunitàries que sovint s'inicien des dels mateixos barris. Per això, però, caldrà crear marcs d'igualtat que permetin generar interaccions en condicions d'igualtat entre immigrants i nacionals.

BIBLIOGRAFIA

- Bauman, Zygmunt. 2001. *La sociedad individualizada*. Madrid: Cátedra.
- Bauman, Zygmunt, 2003. *Comunidad. En busca de seguridad en un mundo hostil*. Madrid: Siglo XXI.
- Bauman, Zygmunt. 2005. *Identidad: conversaciones con Benedetto Vecchi*. Buenos Aires: Losada.
- Beck, Ulrich I Beck-Gernsheim, Elisabeth, 2002. *Individualization*. Londres: Sage.
- Beck, Ulrich. 1998. *La sociedad del riesgo. Hacia una nueva modernidad*, Barcelona: Paidós.
- Castells, Manuel. 1998. *La Era de la Información. Economía Sociedad y Cultura. Vol. 2 El poder de la identidad*. Madrid: Alianza Editorial.
- Crouch, Colin. 2004. *Posdemocracia*. Madrid: Taurus.
- Del Olmo, Núria. 2003. "Construcción de identidades colectivas entre inmigrantes: ¿interés, reconocimiento y/o refugio?". *Reis: Revista Española de Investigaciones Sociológicas* 104, 29-56.
- Garcés, Marina. 2017. *Nova il.lustració radical*. Barcelona: Nous quaderns Anagrama.
- Gascón, M. (2010). "Lecciones de Francia en la integración de las segundas generaciones". Obtenido el 27 de agosto de 2014, de <http://www.pensamientocritico.org/margas0910.htm>
- Gergen, Kenneth J. 1992. *El yo saturado. Dilemas de la identidad en el mundo contemporáneo*. Barcelona: Paidós.
- Giménez, Carlos. i Lorés, Núria. 2007. "Convivencia: conceptualización y sugerencias para la praxis". A *Fundación CIDOB (Eds.), Inmigración y gobierno local: experiencias y retos* (págs. 77-100). Barcelona: CIDOB.
- Hopenhayn, Martín. 2002. "El reto de las identidades y la multiculturalidad". *Pensar Iberoamérica: Revista de Cultura* 1.
- Llamazares, Ivan. y Marks, Gary. 1999. "Gobernación de Múltiples Niveles, Movilización Regional e Identidades Subestatales en la Unión Europea". A *Llamazares, Ivan. y Reinares,*

Fernando. (eds.) Aspectos Políticos y Sociales de la Integración Europea. València: Tirant lo Blanch.

Martínez Sahuquillo, Irene. 2006. "La identidad como problema social y sociológico". ARBOR: Ciencia, Pensamiento y Cultura 722, 811-824.

Mora, Albert. 2011 "El impacto de la inmigración en la transformación de la sociedad española" en A. Rupp, A. Zelnno, M. Dalipi (ed.) Spanien von innen und aussen. Eine interkulturelle perspective. (España desde dentro y desde fuera. Una Perspectiva Intercultural). Berlin: LIT Verlag.

Nato, Alejandro Marcelo, Rodríguez Querejazu, Maria Gabriela, i Carbajal, Liliana Maria. 2006. Mediación comunitaria: conflictos en el escenario social urbano. Buenos Aires: Universidad de Buenos Aires.

Subirats, Joan. 2004. Pobreza y Exclusión Social. Un análisis de la realidad española y europea. Barcelona: Fundació La Caixa.

Ramírez-Orozco, Mario. 2011. "De la multiculturalidad a la identidad sutil. Una propuesta para la transferencia identitaria". Revista CIDOB d'Afers Internacionals 93-94, 261-277.

Sen, Amartya 2009. Identitat i violència, Barcelona: La Campana

Tejedor, M R. (2010). "A caballo entre dos mundos: la construcción identitaria de las segundas generaciones en Alcalá de Henares". Lengua y Migración, núm. 2, págs. 67-96.

Subirats, Joan. (ed.). 2002. Redes, Territorio y Gobierno. Nuevas respuestas locales a los retos de la globalización, Barcelona: Diputació de Barcelona.

Subirats, Joan. 2010. "Los grandes procesos de cambio y transformación social. Algunos elementos de análisis" a Universitat Autònoma de Barcelona. Cambio social y cooperación en el siglo XXI.

Terrén, Eduardo 2003. "Educación democrática y ciudadanía multicultural: el reaprendizaje de la convivencia". Revista Praxis 3, 259-279.

Terrén, Eduardo. 2007. "Adolescencia, identidad e inmigración". A Cachón, Lorenzo. y Salas, Ana. (coords.). Juventud e inmigración: Desafíos para la participación y la integración. Gobierno de Canarias.

Terrén, Eduardo. 2011. "Identidades desterritorializadas. El sentimiento de pertenencia nacional entre los adolescentes de familias inmigradas". Papers 96 (1), 97-116.

Velasco, Luis. 2018. Identidades colectivas en el horizonte 2050: ¿Consenso o disenso? El ejemplo del servicio militar. Documento de Investigación del Instituto Español de Estudios Estratégicos (IEEE). Centro Superior de Estudios de la Defensa Nacional (CESEDEN).

Zapata, Ricard. 2019. Intercultural Citizenship in the Post-Multicultural Era. Londres: Sage Publishing.

www.icps.cat